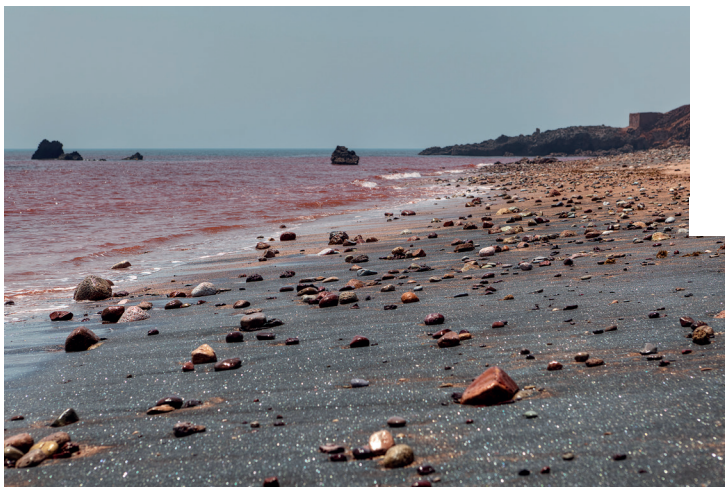

Samhällsekonomisk utblick

Ekonomiska kriser

Augusti 2026

Ekonomiska kriser är djupa lågkonjunkturer som är återkommande inslag i samhällsekonomin. De kännetecknas av kraftigt minskad produktion och stigande arbetslöshet och kan få långtgående konsekvenser för samhällsutvecklingen. Svensk ekonomi har gått igenom tre ekonomiska kriser sedan början av 1980-talet. Två uppstod på grund av problem på de finansiella marknaderna och en för att efterfrågan på varor och tjänster minskade kraftigt. Oljebrist orsakade kriser på 1970-talet och det har varnats för att det kan göra det igen. Men det är svårt att jämföra kriser för de ekonomiska förutsättningarna och politiska reaktionerna skiljer sig ofta åt.

Ett lands ekonomiska ställning mäts med bruttonationalprodukten (BNP) som växer trendmässigt över tid. Det gör den för efterfrågan på varor och tjänster ökar när allt fler människor arbetar och får inkomster. Företagen möter den högre efterfrågan med ökad produktion som ger ökad sysselsättning och bidrar till att BNP växer. Teknisk utveckling och effektivare produktion är grundläggande drivkrafter bakom ekonomins långsiktiga tillväxt. Det ekonomiska läget fluktuerar kring den långsiktiga trenden mellan högkonjunkturer då ekonomin växer och lågkonjunkturer med svag ekonomisk utveckling.

Det är ett allvarligt ekonomiskt läge när BNP faller kraftigt. Om BNP faller två kvartal i följd brukar det sägas att ekonomin är i en recession. Hur allvarligt det är beror på hur mycket andra ekonomiska variabler förändras, som till exempel hur mycket försäljningen i handeln minskar och hur mycket arbetslösheten stiger. Det är först när BNP faller kraftigt och stora delar av ekonomin påverkas negativt som läget kategoriseras som en ekonomisk kris.

Ordet kris används återkommande av politiker, men ur ett samhällsekonometiskt perspektiv är det sällan fråga om en kris. Det är också ovanligt med en recession i synnerhet på en global nivå. Sedan 1980 har den globala BNP-utvecklingen varit negativ endast två år, 2009 och 2020. (https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/WEOWORLD).

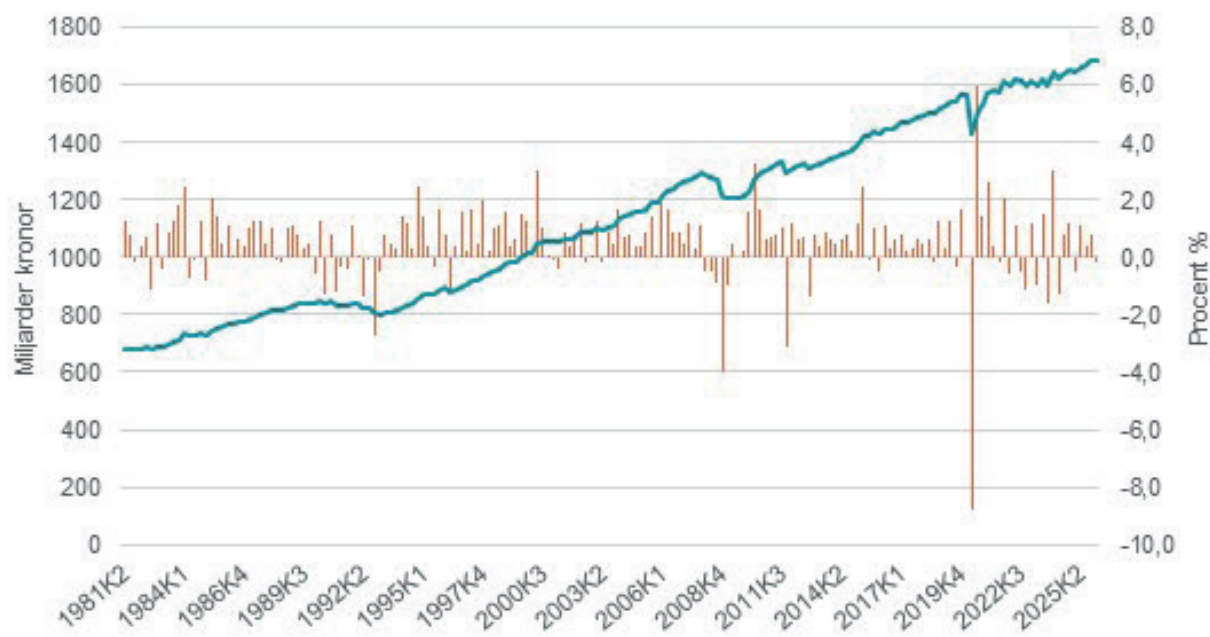
Sveriges kvartalsvisa BNP 2026–1980

Svensk ekonomi har gått igenom tre djupa lågkonjunkturer, kriser, sedan början av 1980-talet, den inhemska finanskrisen 1993–1991, den globala finanskrisen 2009–2008 och pandemin 2020. Namnen speglar det bakomliggande skälet till den ekonomiska krisen. Krisen på 1990-talet varade längre än de andra, men mätt på årsbasis föll BNP mer 2009 än något annat år under perioden 2025–1980.

Finanskrisen 2008 kallades den värsta globala finanskrisen sen 30-talsdepressionen. Krisen slog till hårt och snabbt efter Lehman Brothers konkurs 15 september 2008.

Figur 1 Bruttonationalprodukten i 2025 års priser och procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år till och med kvartal 1 2026

Källa: SCB

Figur 1 visar kvartalsvisa förändringar av BNP 2026–1980 och utvecklingen av BNP i fasta priser som speglar den trendmässiga ökningen av BNP över tid. Hacken i den kurvan är konsekvenserna av de djupa lågkonjunkturerna. I början av 1990-talet är tillväxten svag under en längre period, medan tillväxten faller snabbt under krisen 2008–2009. BNP faller även periodvis 2011–2012 som en reaktion på en fördjupad kris i euro-länderna. Pandemin resulterade i ett unikt kraftigt fall i BNP, men den krisen var relativt kortvarig.

Skillnaderna i kriserna syns särskilt tydligt i den procentuella förändringen, där krisen på 1990-talet var mer långvarig än de senare som var kortvarig och djupare. Pandemin som är den senaste krisen medförde att både utbudet av och efterfrågan på många varor och tjänster minskade kraftigt. Ekonomin gick ifrån en relativt normal positiv tillväxt till kraftigt negativ tillväxt inom loppet av ett kvartal. Det negativa genomslaget av pandemin kom oväntat snabbt. När pandemin upphörde ökade hushållens konsumtion kraftigt och det speglas i den snabba ekonomiska tillväxten första kvartalet 2021.

Sedan 2022 har samhällsekonomin utvecklats svagt och förklaringen ligger bland annat i historiskt höga prisökningar som en konsekvens av kriget i Ukraina. Räntorna steg och drog ned aktiviteten i ekonomin fram till 2024 då den började ta fart igen. Men USA:s agerande i den internationella ekonomin skapade stor osäkerhet under 2025 som ökade rejält med Iran-kriget som

inleddes i februari 2026. Förhandlingar pågår men i augusti 2026 är det ingen tydlig lösning i sikte.

Enligt bedömningar från Världsbanken är kriget mellan Iran och USA är den värsta smällen mot världsekonomin sedan covidpandemin. Kriget har drivit upp energi- och råvarupriser, orsakat börsfall samt ökat risken för förnyad inflation.

Figur 1 visar att BNP svänger rejält över tid och många olika faktorer bidrar till dessa svängningar. Konjunktursvängningar medför även svängningar på arbetsmarknaden, det vill säga företag friställer och anställer arbetskraft. Arbetslöshet är en mätbart stor kostnad för djupa lågkonjunkturer.

Kostnader för lågkonjunkturer

Staten har många olika utgifter som till stor del finansieras av skatteintäkter från de som arbetar. Moms och bolagsskatter är andra intäktskällor. I en lågkonjunktur slås delar av produktionen ut och sysselsättningen faller, vilket medför att intäkterna minskar. Samtidigt ökar statens utgifter för arbetslöshet och företagsstöd. Pandemin ger en

Figur 2 Sysselsättning som andel av befolkningen och arbetslöshet som andel av arbetskraften i åldersgruppen 16–64, procent

Källa: SCB

bild av hur offentliga utgifter kan förändras i en djup lågkonjunktur. Enligt Riksgälden gick statens budget från ett överskott på nästan 20 miljarder året före pandemin till ett underskott på drygt 220 miljarder. Det är ungefär lika mycket som hela budgeten för hälsa, sjukvård, utbildning och forskning 2025.

Svårare är det att kvantifiera de privatekonomiska kostnaderna. De kan vara betydligt större i synnerhet i en finansiell kris då stora finansiella värden går förlorade. Aktiekurser kan halveras, företag läggas ner och människor kan tvingas sälja sina bostäder till lägre pris än de köptes för. Arbetslöshet medför stora inkomstbortfall och ökade sociala kostnader.

Figur 2 visar att sysselsättningen faller och arbetslösheten stiger i en lågkonjunktur. Förändringarna var särskilt stora under den inhemska finanskrisen i början på 1990-talet, vilket också visar hur kostsam den krisen var. Sedan dess har arbetslösheten etablerats på en högre nivå och sysselsättningen på en lägre nivå.

Krisen på 1990-talet medförde en förändrad syn på samhällsekonomin och politiskt beslutsfattande som idag styr de finanspolitiska besluten. Målet för Riksbanken är låg inflation och för staten är målet att upprätthålla stabila offentliga finanser. Det finns också ett finanspolitiskt ramverk som styr regeringens budgetarbete och sätter gränser för offentliga utgifter. Ramverket kom till som en reaktion på 90-talskrisen.

Ekonomiska kriser kan också få politiska konsekvenser. Ofta anklagas den sittande regeringen för det rådande ekonomiska läget,

vilket gör det svårare att bli omvald. Kriser kan också göra att populistiska förslag ökar och nationalismen växer sig starkare. Med det följer ifrågasättande av öppenhet, internationell handel och fri rörlighet. Exempel finns i valet av Trump 2016, Brexit och framväxten av populism i Europa.

Olja och samhällsekonomin

Världsekonomin utveckling är beroende av tillgången på fossila bränslen, vilket har varit uppenbart under våren 2026. Kriget i Iran medförde att världsutbudet av olja och naturgas plötsligt minskade, vilket pressade upp priser på raffinerade produkter som bensin, diesel, gasol och flygbränsle. Kostnaderna steg för företag i många branscher och risken ökade att företagen skulle kompensera genom att höja priser på varor och tjänster. Då skulle inflationen dra i väg och tillväxten avta.

Det var det som hände på 1970-talet, utbudet av olja minskade, inflationen tog fart och ekonomin hamnade i en långvarig lågkonjunktur.

Det positiva var att det satte i gång en process av minskad användning av fossila bränslen. Sedan dess har beroendet av olja och raffinerade oljeprodukter minskat, men vårens händelse visar att världsekonomin fortfarande påverkas kraftigt när utbudet av olja och raffinerade oljeprodukter minskar.

Extremväder i form av skyfall och bränder är nu återkommande även i Europa. Foto: Rosella Apostolli

Minskningen av utbudet under våren ledde inte till en fördjupad ekonomisk kris. Två skäl till det var att produktionen ökade i andra delar av världen och många länder ökade utbudet genom att minska sina lager av olja. Samtidigt minskade Kinas inköp av olja och flera länder drog ned på konsumtionen med temporära besparingsåtgärder. Detta var tillräckligt för att kompensera för det tillfälliga bortfallet av olja. Inflationen steg i flera länder, men nådde aldrig någon krisnivå.

Den långsiktiga trenden är att efterfrågan på olja minskar medan elektrifieringen ökar. Vårens händelse är en signal om att takten i den omställningen borde öka. Ännu tydligare är signalen från extremväder som kraftiga skyfall och värmeböljor med bränder som numera är återkommande även i Europa.

Nästa ekonomiska kris

Ekonomiska kriser kommer oftast oväntat för att det är svårt att avgöra när svagheter i ekonomin är så stora att de kommer leda till en djup lågkonjunktur. Återkommande problem som hög privat skuldsättning, snabbt stigande aktie- och bostadspriser och ökade geopolitiska konflikter kan ge upphov till en kris, men de behöver inte det. Ofta krävs en oväntad händelse för att de underliggande problemen i ekonomin ska utvecklas till en djup lågkonjunktur. Förändringar i förtroende kan också skapa en kris, som till

exempel om många skulle börja tvivla på AI-företagens förmåga att skapa intäkter och plötsligt säljer sina aktier.

Nästa kris kan också uppstå som en konsekvens av klimatrelaterade förändringar. Extremväder och andra fysiska klimatförändringar kan plötsligt slå ut delar av produktionen och göra att skördarna minskar. Värdet på fastigheter och företag kan falla, vilket påverkar hela det finansiella systemet. Samtidigt gör klimatomställningen att vissa företag blir olönsamma och måste läggas ner. Hela branscher kan påverkas.

Men det är svårt att förutse när och vad som faktiskt kommer ligga bakom nästa djupa lågkonjunktur. I praktiken får konsekvenserna hanteras när de dyker upp. Men det går att förbereda ekonomin för en kris genom att stärka samhällsekonomin förmåga att hantera lågkonjunkturer. Översiktligt handlar det att bygga en konkurrenskraftig ekonomi med goda offentliga skyddsnet. Det är enklare sagt än gjort för det innebär många politiska utmaningar och svåra ekonomiska vägval.

Ekonomiska vägval

Några centrala utmaningar och vägval kommer diskuteras under [Sacos samhällsekonomiska konferens Makro den 18 augusti](#). Syftet är att belysa utmaningar för den ekonomiska politiken med utgångspunkt från presentationer och analyser av forskare. Fokus är på den internationella ekonomin, finanspolitikens regelverk och den demografiska utvecklingen.

Den internationella ekonomin har gått ifrån global öppenhet och samarbete till protektionism och politiska påtryckningar. Geoekonomin är begreppet för den nya världsekonomin som innebär att stater använder ekonomiska medel för att uppnå politiska mål. Strategin används av både USA och Kina. Tullar ses inte längre som ett problem utan en förutsättning för att säkra tillgången till nödvändiga varor. Hur förhåller sig Europa till den utvecklingen och hur påverkas Sveriges ekonomi?

Det finanspolitiska ramverket har sedan 1990-talet styrt regeringens ekonomiskpolitiska beslutsfattande. Majoriteten av de politiska partierna står bakom ramverket som har skapat en samsyn att staten inte ska bygga upp stora budgetunderskott med åtgärder som inte skapar tillväxt. Denna princip har till viss del frångåtts för nu accepteras ökade utgifter till försvar, säkerhet och infrastruktur. Har ramverket förlorat i betydelse och finns det en gräns för hur mycket de offentliga utgifterna kan öka?

Hur ska partierna hantera det finanspolitiska ramverket? Principen har i viss mån frångåtts de senaste åren.

Födelsetalet har fallit trendmässigt till en nivå som innebär att befolkningen kan minska utan invandring. Det kan medföra att arbetskraften minskar, vilket håller tillbaka ekonomins tillväxtmöjligheter. Mönstret är detsamma i många länder. Samtidigt ökar andelen äldre och det medför ökade offentliga utgifter. Vilka är de största problemen med den demografiska utvecklingen och vad kan politiken göra?

AI förväntas på lång sikt ta över många arbetsuppgifter och i synnerhet sådana som utförs av akademiker. På en samhällsekonomisk nivå syns ännu inga tydliga effekter av AI, men det finns många bedömningar av tänkbara effekter på längre sikt. Kan tekniken kanske kompensera för bortfallet av arbetskraft?

Den frågan kommer att diskuteras på Makro 2026 liksom den övergripande frågan om hur ska vi finansiera välfärden, försvaret och klimatomställningen.

*Lena Granqvist, samhällspolitisk chef
Håkan Regnér, chefsekonom*

Augusti 2026

Samhällsekonomisk utblick är en serie rapporter där Saco följer och rapporterar om den ekonomiska utvecklingen. Under ledning av Sacos samhällspolitiska chef Lena Granqvist och Sacos chefsekonom Håkan Regnér analyserar vi viktiga och aktuella skeenden i samhällsekonomin.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 21 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Sacoförbunden samlar omkring 986 000 akademiker och närmar sig miljonen. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

